

obistinjenje okvirnog
proročanstva

Edip se pozdravi s kćerima i osta sam s Tezejem, a čas kasnije –
– Edip je nestao.

Ugledaše tek samoga Tezeja kako „glavu zaklanja i oči zastire“. Tako
nitko osim Tezeja i kasnijih atenskih kraljeva, neće saznati gdje je Edip
ukopan.

Preminu? KOR
Kako od srca bi želio
Sebi ti. Ta niti ga Ares ote niti more,
Tajnom smrću nekom njega
Polja neviđena progutaše sad. ANTIGONA

Zlatan Čolaković

PRIJEVOD

MENANDAR: POSREDNIKOVA PRESUDA¹

Prevodičeva napomena

77

Ova je komedija prevedena na temelju Sandbachova izdanja (*Menandri reliquiae selectae*, Oxford 1972) s izuzetkom odstupanja u atribuciji jedne od replika (*Samljanka*, stihovi 77–79). U pogledu mjesta koja dopuštaju različite interpretacije od pomoći su mi bili *Schiedsgericht* U. v. Wilamowitza (Berlin, 1925) te komentar Gommea i Sandbacha (*Menander, A Commentary*, Oxford 1973). Budući da se radi o nepotpuno sačuvanim tekstovima, pretpostavljeni sadržaj većih lakuna – ukoliko se o njemu uopće moglo zaključivati – donesen je kurzivom na odgovarajućim mjestima u prijevodu. U uglatim zagradama naveden je približan broj stihova koji nedostaju. U načelu, prevedeni su svi oni fragmenti koji se daju analizirati na razini rečenice. Kako se ne bi narušila čitljivost prijevoda, neznatnija oštećenja koja smisao cjeline ne dovode bitno u pitanje nisu naznačena. U iznimnim su slučajevima prevedene i neke očito nedovršene rečenice koje unatoč takvu stanju mogu pomoći praćenju fabule – njihova je nedovršenost obilježena točkama unutar okruglih zagrada. Didaskalije i bilješke s objašnjenjima moj su dodatak.

U izvorniku komedija nosi naslov *Τ:πιρε'novrec*, što bi u doslovnu i vrlo nezgrapnu prijevodu moralo otprilike glasiti *Oni koji presudu svoga spora povjeravaju trećoj osobi*. Iako svoje rješenje ni izdaleka ne smatram besprijekornim, činilo mi se da uobičajen i formalno prihvatljiv prijevod *Parničari* ipak valja odbaciti: riječ *parnica* redovito podrazumijeva institucionalizirani sudski postupak i slabo odgovara kontekstu ove komedije.

LICA

Karion, kuhar	Sirisko, ugljenar (Herestratov rob)
Onezim, Harizijev rob	Pamfila, Harizijeva žena
Herestrat, Harizijev prijatelj	Harizije
Smikrin, Harizijev tast	Sofrona, Smikrinova sluškinja i
Habrotona, kitarasića	Pamfilina dadilja (nijema uloga?)
Dav, pastir (rob)	Simija (nijema uloga?)
Neki bog koji izgovara prolog	

FRAGMENTI S POČETKA KOMADA

Na sceni se vide dvije kuće u nekoj atičkoj demi: lijevo je Harizijeva, desno Herestratova. Onezim i Karion dolaze iz grada, a za njima robovi s kuharskim rekvizitima.

Fr. 1

KARION: Bogati, Onezime, zar se nije tvoj mladi gospodar koji sad izdržava kitarasiću Habrotonu tek nedavno oženio?
ONEZIM: Kako da ne.²

Fr. 2

KARION (?): Baš mi je drago, Onezime: pa i ti si radoznao!
ONEZIM (?): Ništa nije slađe nego sve znati!

Fr. 3

Pa što ne spremaš doručak? Onaj je već odavno za stolom i ne zna kamo bi sa sobom.

Fr. 5

SMIKRIN (?): Ja sušenu ribu uvijek pospem solju, zlu ne trebalo!

Fr. 6

SMIKRIN (?): Kad je zdrav, neradnik je puno veće zlo nego kad ga trese groznica: nikakve koristi od njega, a jede dvostruko – u najboljem slučaju!

² Lako je moguće da se upravo u ovom fragmentu sačuvao sam početak komada. Dokaza za to nema. Kako god bilo, nije mu mogao prethoditi velik broj stihova.

[U cijelosti nedostaje oko sto dvadeset stihova od kojih neki ulaze u slijedeći prizor.] U uvodnoj sceni Onezim, potaknut znatiželjnim zapitkivanjem, povjerava kuharu svoju muku: na neki je način otkrio da je Pamfila, gospodareva žena, rodila dijete dok je muž bio na putu, i to samo pet mjeseci poslije svadbe. Uz pomoć stare dadilje Sofrone dijete je izloženo. Kao vjeran rob Onezim je sve dojavio Hariziju i naišao na sasvim neočekivanu reakciju: ovaj je unajmio heteru Habrotonu, preselio se k svom prijatelju Herestratu i sad ondje provodi dane i noći u pijančevanju. Potom na scenu stupa neko božanstvo i u tzv. odgođenu prologu obavještava gledaoce o okolnostima koje smrtnicima nisu mogle biti poznate: otac Pamfilina djeteta nije nitko drugi nego sam Harizije koji je jedne blagdanske noći, zagrijan vinom, izgubio kontrolu nad svojim ponašanjem. Ni mladić ni djevojka nisu se prepoznali, ali je Pamfila uspjela strgnuti nasilniku prsten. Što se izložena djeteta tiče, njega je spasio neki pastir i dao ga Herestratovu robu.³

ZAVRŠNI DIO PRVOG ČINA

Pretposljednji prizor. Smikrin, Herestrat.

SMIKRIN (*Ijutito*): Pa taj čovjek pije najskuplje vino! Upravo to me uzrujava! A o pijanstvu i ne govorim. Jer skoro je nevjerojatno da se netko svim silama baca na piće, a daje čitav obol za čašu!

HERESTRAT (*Za sebe, neprimijećen od Smikrina. Zadovoljno.*): To sam čekao! Nasrnut će i prekinuti ljubovanje!

SMIKRIN: Ali što me briga za to? Đavo ga odnio još jednom! Dobio je za miraz četiri talenta srebra, a ne misli živjeti sa ženom pod istim krovom! Ne spava s njom! Dvanaest drahmi dnevno daje svodniku!

HERESTRAT (*za sebe*): Dvanaest! Taj se detalno raspitao o prilikama!

SMIKRIN: Od toga čovjek može živjeti cijeli mjesec, i još šest dana k tomu!

HERESTRAT (*za sebe*): Dobro je izračunao! Dva obola dnevno. Tko je gladan – sasvim dosta za ječmenu kašu.

Posljednji prizor. Prijašnji. Habrotona.⁴

HABROTONA (*izlazi iz Herestratove kuće*): Harizije te čeka, Herestrat! (*Primjećuje Smikrina.*) Tko je sad ovaj, dušo moja?

³ Općenito prihvaćena pretpostavka o odgođenu prologu koji izgovara neko božanstvo vrlo je vjerojatno točna. Drugačiji bi postupak predstavljao smjelu inovaciju u dramaturškoj praksi nove komedije: kako nijedan od likova nema potpun uvid u situaciju, gledaoci bi neke bitne elemente raspleta morali saznati iz same radnje. Samo dvije informacije dolaze nužno iz usta božanstva: ona o Harizijevu očinstvu i ona o djetetovu spasu. Ostale je okolnosti mogao ispričati Onezim u prethodnu dijalogu s kuharom. Pri rekonstrukciji treba računati na to da je božanstvo moralo imati podulji tekst, budući da se radi o prologu.

⁴ Replike koje su ovdje atribuirane Habrotoni mnogi izdavači pripisuju Simiji. Taj bi Simija trebao biti ili još jedan Harizijev prijatelj ili njegov stari odgojitelj. Sandbach vjeruje da se radi o nijemoj ulozi Karionova pomoćnika. Uvođenje Habrotone vrlo jednostavno objašnjava zago-

HERESTRAT: Otac mlade gospođe.

[*Nedostaje oko trideset osam stihova, od čega tri djelomično, a potom oko trideset pet u cijelosti.*] Smikrin vjerojatno prepoznaje u Habrotoni suparnicu svoje kćeri i počne je vrijeđati grubim riječima.

HABROTONA (Smikrinu): Ne govori tako, sreće ti (...)!
[*Nedostaje otprilike stih i pol.*]

SMIKRIN (Habrotoni): Ma nosi se dođavola! Vidjet ćeš ti svog boga! (*Za sebe.*)
Idem sad unutra, pa kad točno saznam kako stoje stvari s kćerkom, razmislit ću na koji da način smjesta izvedem napad na njega. (*Odlazi u Harizijevu kuću.*)

HABROTONA (Herestratu): Da mu kažemo da je ovaj došao?

HERESTRAT: Kažimo mu! (*Prijetvorno.*) Kakav lisac! Kuću bi rasturio!

HABROTONA (zajedljivo): Da bar hoće i mnoge druge skupa s njom!

HERESTRAT: Mnoge druge?

HABROTONA: Pa jednu odmah do nje.

HERESTRAT: Moju?

HABROTONA: Baš tvoju! Hajdemo onamo k Hariziju.

HERESTRAT: Pa hajdemo! Jer i nekakva hrpa pripite mladeži dolazi na ovo mjesto. Čini mi se da nije pravi čas da se s njima natežemo. (*Oboje odlaze u Herestratovu kuću.*)

80

DRUGI ČIN

Prvi prizor. Onezim.⁵

[*Nedostaje ne više od četrdeset šest stihova, od čega šest djelomično, a potom ne više od četrdeset u cijelosti.*] Onezim razvija svoja razmišljanja o nevolji koja je snašla Harizijevu kuću i o svojoj ulozi u svemu tome. Moguće je da se Smikrin vraća jadajući se zbog Pamfilina tvrdoglavog odbijanja da napusti muža i izmjenjuje nekoliko riječi s Onezimom. Onezim zatim odlazi.

Drugi prizor. Smikrin, Dav, Sirisko (sa ženom).

SIRISKO (dolazi s Davom u živu razgovoru. Malo podalje ide Siriskova žena noseći dijete u povojima): Ti bježiš od onoga što je pravedno!

DAV (žučno): Goniš me kao ucjenjivač, nesrećo jedna! Nije red da imaš nešto što ti ne pripada!

SIRISKO: Treba zamoliti nekoga da nam presudi o tome.

DAV (brzopleto): Može! Nek' nam se sudi!

SIRISKO: Pa koga ćemo onda?

netku zlobne primjedbe o Herestratovoj kući: Herestratu je, kao što će se kasnije vidjeti, i samom stalo do Habrotonine naklonosti, dok djevojci, koja se nada slobodi od Harizija, njegovo udvaranje nikako ne ide na ruku.

⁵ Wilamowitz izgubljeni tekst pripisuje Smikrinu.

DAV: Meni je svatko dobar. Pravo mi budi! Što sam se išao s tobom pogađati?

SIRISKO (primjećuje Smikrina): Hoćeš da ovog uzmemo za suca?

DAV: Hajde, dobro.

SIRISKO (Smikrinu, uljudno): Je li, bogati, dobri čovječe, možeš li nam posvetiti malko vremena?

SMIKRIN (preko volje): Vama? A zbog čega?

SIRISKO: Ne možemo se složiti oko jedne stvari.

SMIKRIN (neljubavno): I što se to mene tiče?

SIRISKO: Tražimo za to nekog nepristranog suca. Pa ako nemaš ništa protiv, izgadi nam spor!

SMIKRIN (indignirano): Crne propalice! Šetate se okolo i pravdu tjerate, a na vama — obični kožusi!

SIRISKO (servilno): Ali svejedno! Stvar je kratka, odmah će ti sve biti jasno. Učini nam ljubav, oče! Nemoj nas prezreti, tako ti bogova! (*Sentenciozno.*) Treba da u svakoj prilici i na svakom mjestu pobijedi pravda. Briga o tome dužnost je svakog tko naiđe. Takav je zajednički udes u životu svih nas.

DAV (za sebe): Vidi ti političara! S kim sam se to dohvatio? Ma što sam se išao s njime pogađati?

SMIKRIN: A reci mi, držat ćete se onoga što presudim?

SIRISKO: U potpunosti.

SMIKRIN: Hajde, saslušat ću vas. Zbilja, zašto da ne? (*Davu.*) Ti što šutiš, ti prvi govori!

DAV (ohrabreno): Ja ću to malko i u prošlost, a ne samo što sam se s ovim pogodio, pa da ti stvar bude sasvim jasna. Tu u guštiku blizu ovih imanja — ima tomu valjda trideset dana — pasem ja, dobri čovječe, stoku, sam-samcat: nađem nejaku djetešce gdje leži. Ogrlicu je imalo i nekakve slične ukrase.

SIRISKO (upada): Baš se o tome i radi!

DAV (Smikrinu, svađalački): Ne da mi do riječi!

SMIKRIN (Sirisku): Ako budeš upadao svojim brbljanjem, štapom ću te dohvatiti!

SIRISKO (pomirljivo): Ma u pravu si.

SMIKRIN (Davu): Pričaj!

DAV: Pričam: uzmem ja njega i odem s njim kući. Htio sam ga othraniti. To sam tada mislio. Ali mi po noći — kao što se svima dešava — dođu misli, počnem u sebi računati. Što meni treba odgajanje djece, nevolje? Odakle da namaknem tolike novce? Što će mi brige? Tako sam nekako razmišljao. U zoru eto me opet na paši. Na to isto mjesto dođe ovaj — on je ugljenar — da tamo ispili trupce. A već smo se otprije družili. Počnemo razgovarati. Vidi on da sam namrgođen. „A što je Dav“, veli, „tako zamišljen?“ „A što bi bilo?“ velim ja, „Guram nos kamo ne treba.“ Pa mu ispričam stvar, kako sam našao malog, kako sam ga uzeo sebi. I nisam još sve ni rekao, a ovaj me odmah stane moliti: „Bog ti dao svako dobro, Dave“ — to mu je svaka druga — „daj dijete meni! Sreće ti, života ti! Pa ja“, veli, „imam ženu, a dijete joj je po porodu umrlo.“ — mislio je ovu koja sad drži malog. (*Sirisku, slavodobitno.*) Jesi li molio, Sirisko?

SIRISKO: Jesam.

DAV (zadovoljno): Cijeli me dan mrcvario. Toliko me moljakao i nagovarao da sam

81

mu obećao. Otišao je uz hiljadu blagoslova: sve mi hvata ruke i ljubi ih. (*Sirisku.*) Jesi li to radio?

SIRISKO: Jesam.

DAV: Tako smo se oprostili. A sad mi se tu stvorio sa ženom pa najedanput zahtijeva i stvari koje su onda bile izložene skupa s malim — a sve same sitnice, nekakve drangulije — i veli da je to nepravda što mu ih ja ne dam nego sam polažem pravo na njih. A ja kažem da on još treba biti zahvalan za ono što je izmolio! Pa ako mu ne dajem sve, ne treba me zato vući na slušanje! A da smo i skupa išli pa da je nalaz zajednički, pola meni — pola tebi, jednu bi stvar dobio on, drugu ja. A ovako, nalaznik je samo jedan, ti onda nisi ni bio prisutan — pa tebi sve, a meni baš ništa! Misliš da je to red? Na kraju krajeva, ja sam ti sam dao od svojega. Ako ti je po volji, zadrži ga i dalje. Ako ti se ne sviđa, ako se predomišljaš, vrati natrag pa štete ni meni ni tebi! A da ti sve dobiješ, jedno uz moju dobru volju, a drugo silom — to nije u redu! Eto, ja sam svoje rekao!

SIRISKO (*Smikrinu*): On je završio?

SMIKRIN: Zar nisi čuo? Završio je.

SIRISKO: Pa lijepo. Onda sam ja na redu. On je sam našao dijete, i sve ovo što sada govori pravo govori, tako je i bilo, oče. Ne kažem da nije. Jedan mi je pastir javio — neki od njegovih drugova koji je s njim razgovarao — da je ovaj skupa s djetetom našao i neki nakit. Zbog toga je, oče, i ono samo ovdje. (*Ženi.*) Daj mi maloga, ženo! (*Davu, patetično.*) Ono samo od tebe traži ogrlicu i znakove, Dave! Kaže, naime, da je taj nakit za *njega* priložen, a ne za tvoje izdržavanje! I ja koji sam mu sada staratelj ulažem zahtjev zajedno s njim: ti si me sam stavio u taj položaj kad si mi ga dao. (*Smikrinu.*) E, sad je, ja mislim, na tebi, dobri čovječe, da presудиš da li treba ovu zlatninu ili čega već tu ima čuvati djetetu dok ne odraste, kao zalog od majke tko god ona bila, ili to treba da dobije onaj koji ga je opljačkao jer je prvi našao tuđe vlasništvo. (*Davu.*) Zašto onda to nisam od tebe tražio onog trenutka kad sam dobio dijete? Tada još nisam imao pravo o tome govoriti. A sada nisam došao tražiti od tebe ništa u svom interesu. Zajednički nalaz, pola-pola? Nikakva nalaženja nije moglo biti kad se radi o povredi ličnosti! Nije to nalaženje nego otimačina! (*Smikrinu.*) A pogledaj i ovako, oče. Možda je ovaj dječak rođen iznad našeg položaja i možda će, iako je odgojen među radnicima, prezreti tu sudbinu i baciti se na neki gospodski posao vinuvsši se k svojoj pravoj prirodi: loviti lavove, nositi oružje, trčati na natjecanjima. Sigurno si gledao tragedije i sve ti je to poznato. Jednog Neleja i Peliju, njih je našao stariji čovjek, kozar, u ovakvu kožuhu kao što sam ja sada.⁶ A kad je vidio da su bolji od njega, ispričao im je stvar, kako ih je našao, uzeo sa sobom. Dao im je torbicu sa znakovima. I kad su jasno shvatili sve o sebi, postali su kraljevi — oni koji su nekoć bili kozari. A da je Dav izvadio zna-

⁶ Nelej i Pelija, braća blizanci iz mita, sinovi Tire i Posidona. Majka ih je po rođenju izložila u planini gdje ih je našao neki konjušar (ovdje kozar) i odgojio kao svoje. Kasnije su doznali istinu o sebi i osvetili se majčinim neprijateljima. Pripovijest je poslužila kao predložak Sofoklovoj izgubljenoj tragediji *Tira*.

kove i prodao ih da bi sam izvukao dvanaest drahmi, oni bi čitav vijek proživjeli u neznanju, a tako visoka i plemenita roda! Nije, dakle, pravo da ja othranim to stvorenje, a da Dav uzme i uništi njegovu nadu u sreću, oče. Jednoga su znakovi spriječili od ženidbe sa sestrom, drugi se na majku namjerio i spasio je, treći je brata izbavio! (*Sentenciozno.*) Budući da je život svih nas po prirodi izložen pogibeljima, treba ga promišljeno od njih čuvati, daleko unaprijed vodeći računa o onome što bi jednom moglo biti od koristi. Ali ovaj veli: „Vrati, ako ti se ne sviđa.“ Jer misli da mu je to nekakav moćan razlog u ovoj stvari. (*Davu.*) Nije to pravedno! Kad već moraš odustati od nečega što je njegovo, još se i njega želiš domoći, pa da ga kasnije možeš što bezbrižnije zlostavljati ako mu je Sudbina sada što god sačuvala? (*Stanka. Smikrinu.*) Završio sam. Presudi kako misliš da je pravedno.

SMIKRIN: Pa, odluka je laka! Sve što je ležalo uz dijete njemu pripada. To je moja presuda!

DAV (*nestrpljivo*): No dobro, a dijete?

SMIKRIN (*u pravdoljubivu zanosu*): Bogami, neću valjda presuditi da pripada tebi koji mu sada činiš nažao, već onomu koji mu pomaže i koji se tebi suprotstavlja kad mu kaniš nanijeti zlo!

SIRISKO (*radosno*): Dao ti bog svako dobro!

DAV (*ogorčeno*): Nepravedna je presuda, tako mi Zeusa Spasitelja! Ja sam sve našao i sve su mi oteili! A ovaj što ništa nije našao, on je dobio! (*Nailazi na šutnju. Smikrinu.*) Zar da mu dam?

SMIKRIN (*hladno*): Upravo tako.

DAV (*mmlja*): Nepravedna je presuda, bog me ubio ako nije!

SIRISKO (*Davu*): Hajde, brzo!

DAV (*li dalje u šoku*): Moj Heraklo, što sam doživio!

SIRISKO: Otvori torbu i pokaži! Znam da ih unutra nosiš. (*Vidi da Smikrin hoće otići.*) Pričekaj časak, preklinjem te, dok mi ne preda!

SMIKRIN: Pa daj mu već jednom, mrcino!

DAV (*zgranuto*): Što sam doživio! Kakva sramota!

SMIKRIN (*ignorira Dava, Sirisku*): Imaš sve?

SIRISKO: Da, mislim. (*Gleda Dava ispod oka.*) Ako nije što progutao dok sam ja branio svoj slučaj — kad je vidio da gubi.

DAV (*za sebe*): Nisam mogao ni misliti!

SIRISKO (*vidi da Smikrin odlazi bez pozdrava*): Hajde zbogom, dobri čovječe! Trebalo bi da samo takve suce uvedu, i to što prije!

DAV: Kakva nepravedna stvar! Moj Heraklo, nitko nije vidio nepravednije presude!

SIRISKO: Kad si bio hulja!

DAV: Ma huljo jedna, zapamti dobro, cijelo ću te vrijeme držati na oku kako čuvaš te stvari! (*Ljutito odlazi.*)

SIRISKO: Ma nosi se bestraga! (*Ženi.*) A ti, ženo, uzmi ovo i nosi onamo do mladog gospodara Herestrata. Jer sad ćemo ostati ovdje, a sutra — platimo daću pa na posao. Ali najprije mi prebroj te stvari, sve do jedne. Imaš neku košaru? (*Žena odrično vrti glavom.*) Onda stavi u pregaču.

Treći prizor. Sirisko (sa ženom), Onezim.

84

ONEZIM (*izlazi iz Herestratove kuće*): Nitko nije vidio sporijeg kuhara! Jučer su u ovo doba već odavno pili!

SIRISKO (*razgleda igračke*): Ovo je, izgleda, nekakav pijetao. (*Opipava ga kao da je pravi.*) Uh, što je tvrd! (*Ženi.*) Drži! A ovo je nešto ukrašeno kamenčićima. A ovo sjekirica.

ONEZIM (*za sebe*): Vidi, vidi! (*Viri Sirisku preko ramena.*)

SIRISKO (*ne primjećuje ga*): Ovo je nekakav pozlaćeni prsten, a zapravo od željeza ... Na pečatu je urezan bik ... ili jarac, ne mogu razabrati. A napravio ga je neki Kleostrat — bar tako piše.

ONEZIM: Daj da vidim!

SIRISKO: Eji! Tko si ti?

ONEZIM (*za sebe*): To je taj!

SIRISKO: Ma tko?

ONEZIM: Prsten!

SIRISKO: Kakav prsten? Ne razumijem!

ONEZIM: Moga gospodara Harizija!

SIRISKO: Ti si lud!

ONEZIM: Onaj što ga je izgubio! (*Grabi prsten iz Siriskove ruke.*)

SIRISKO: Daj ovamo prsten, nesrećo!

ONEZIM: *Naš* prsten da ti dam? Odakle si ga samo uzeo?

SIRISKO: Moj Apolone! Mili bogovi! Pa to je strašno! Eto što ti znači spasiti stvari jednog siročeta! Naišao tip i odmah gleda da što god ugrabi! Daj ovamo prsten, kažem ti!

ONEZIM: Je l' se ti to šališ sa mnom? Pripada mom gospodaru, tako mi Apolona, tako mi svih bogova!

SIRISKO (*za sebe*): Prije bih dao da mi prerežu grkljan nego da možda u čemu popustim ovom ovdje! Gotova stvar, sudit ću se sa svima! Do jednoga! Djetetovo je, nije moje! (*Uzrujano se vraća poslu u kojem je prekinut.*) Ovo je nekakva ogrlica. (*Ženi.*) Drži! Gle, komad grimizne tkanine! Idi sad u kuću. (*Žena s djetetom ulazi u Herestratovu kuću. Sirisko se okreće Onezimu.*) No, što mi ti imaš reći?

ONEZIM: Ja? Ovo je Harizijevo! Jednom ga je izgubio u pijanstvu, bar je tako rekao.

SIRISKO: A ja sam Herestratov rob. Zato ga čuvaj na sigurnom, ili ga daj meni da ti ga ja spremim.

ONEZIM: Radije ću ga sam čuvati.

SIRISKO: Meni je sasvim svejedno. Jer izgleda mi da obojica idemo na isto mjesto.

ONEZIM (*oklijeva*): Sada sigurno imaju goste i možda nije pravi čas da mu govorim o ovome ... Sutra ću.

SIRISKO: Pričekat ću. A sutra sam bez daljnega spreman prepustiti odluku komu vam drago. Ni sada nisam loše prošao. Izgleda da treba dići ruke od svega drugog i početi se baviti pravom. U tomu je danas čovjeku jedini spas o čemu se god radilo! (*Obojica odlaze u Herestratovu kuću.*)

TREĆI ČIN

Prvi prizor. Onezim.

ONEZIM (*izlazi iz Herestratove kuće*): Više od pet puta krenuo sam do gospodara da mu pokažem prsten. I kad sam već opasno blizu tomu, kad već zaustim da mu kažem — opet uzmaknem. A već se kajem i zbog svog prijašnjeg brbljanja. Skoro svaki čas ponavlja: „Bog ubio na mjestu prokletnika koji mi je to dojavio!“ Samo da se ne pomiri sa ženom pa dohvati toga što mu je dojavio i ukloni svjedoka! Dobro da sam se suzdržao i da nisam što drugo umiješao u ovu kašu! I ovako je zlo već dovoljno veliko!

Drugi prizor. Onezim, Habrotona.

HABROTONA (*Izlazi iz Herestratove kuće. Pokušava se otresti napasnika iz kuće koji je nastoje zadržati.*) Ma pustite me! Molim te! Nemojte me gnjaviti! (*Za sebe.*) Izgleda da sam sama od sebe pravila budalu, sirota ja, ništa ne primjećujući! Mislila sam da me voli, a kad tamo — taj me čovjek mrzi nekom nadljuskom mržnjom! Više mi, zaboga, ne da niti da kraj njega ručam, nego moram sama!

ONEZIM (*za sebe*): A da ga vratim onomu od koga sam ga maločas uzeo? Pa to nema smisla?

HABROTINA (*I dalje ne primjećuje Onezima kao ni on nju. Za sebe*): Jadnik! Što rasipa tolike novce? Jer, koliko stoji do njega, sada bih mogla i božici košaricu nositi!⁷ Pa već je treći dan kako, što se kaže, netaknuta ovdje sjedim!

ONEZIM (*za sebe*): Pa kako da, bogamu, kako da, molim vas lijepo —

Treći prizor. Prijašnji. Sirisko.

SIRISKO (*dolazi iz Herestratove kuće*): Pa gdje je taj? Tražim ga po cijeloj kući! (*Primjećuje Onezima.*) Hej ti, prijatelju! Vrati prsten ili ga već jednom pokaži komu misliš! Neka nam presudi! Ja moram nekamo ići!

ONEZIM: Ovako stoji stvar, čovječe: on pripada, sasvim sam siguran, mom gospodaru, Hariziju. Ali me strah da mu ga pokažem. Jer ako mu ovo donesem, učinit ću ga takoreći ocem djeteta s kojim je prsten bio izložen!

SIRISKO: Ma kako to, tikvane jedan?

ONEZIM: Izgubio ga je jednom na Tauropolijama.⁸ Bilo je bdjenje, a puno žena ... I prirodno, silovao je neku malu. Ona je rodila dijete i izložila ga, jasna stvar. Kad bi netko nju našao i onda izvukao ovaj prsten, to bi već bio neki jasan dokaz. A ovako bi samo došlo do sumnje i uzbune.

⁷ Djevojke koje su u panatonejskoj povorci nosile košarice božici Ateni u čast morale su biti djevice.

⁸ Tauropolije, svetkovina u čast Artemide (Ἄρτεμις Ταυροπόλος). Slavila se u Atici i izvan nje.

85

SIRISKO (*ne pokazuje razumijevanje*): To je tvoja briga! A ako je ovo neko ucjenjivanje pa želiš da ti dam koju sitnicu da bih dobio prsten, glup si. Jer kod mene ti nema nikakva pogađanja!

ONEZIM: Pa ja to i ne želim.

SIRISKO: Onda dobro. Ja sad idem u grad. Kad obavim poslove, doći ću da vidim što da se radi s ovim. (*Odlazi.*)

Četvrti prizor. Habrotona, Onezim.

HABROTONA (*prilazi Onezimu zainteresirana razgovorom koji već dulje vrijeme sluša*): Zar je taj ugljenar, Onezime, našao ono djetesce koje sad u kući čuva ona žena?

ONEZIM: Da, tako kaže.

HABROTONA (*raznježeno*): Bože moj, kako je slatko!

ONEZIM: A s njim i ovaj prsten mog gospodara!

HABROTONA: Zaboga, nesretniče! Pa ako je on zbilja sin tvog gospodara, zar ćeš mirno gledati kako ga odgajaju kao roba? Zar to ne bi bio smrtni zločin?

ONEZIM: Kao što sam rekao, nitko ne zna tko mu je majka.

HABROTONA (*zamišljeno*): A veliš, izgubio ga je na Tauropolijama?

ONEZIM (*klima glavom*): I to pošto je u pijanstvu izveo neku svinjariju, tako mi je bar rekao deran koji ga je pratio.

HABROTONA: Pa jasno! Nasrnuo je na žene koje su bez pratnje bile na bdjenju! Kad sam ja bila tamo, ista se takva stvar dogodila.

86 ONEZIM (*začudo*): Ti si bila na bdjenju?

HABROTONA: Da, prošle godine na Tauropolijama. Svirala sam kitaru za djevojke. I ona se zajedno s nama zabavljala. (*Sjetno.*) Ni ja tada nisam znala što je to muškarac — još nisam.

ONEZIM (*ironično*): Ma nemoj!

HABROTONA: Nisam, kunem ti se Afroditom!

ONEZIM: A djevojka? Znaš li tko je ona bila?

HABROTONA: Mogla bih se raspitati. Bila je prijateljica onih žena koje su me unajmile.

ONEZIM: A jesi li čula čija je?

HABROTONA: Ništa ne znam. Ali prepoznala bih je da je vidim. Zgodna neka mala, mili bože! Govorili su i da je bogata.

ONEZIM: Možda je to ona!

HABROTONA: Ne znam. Bila je tamo s nama, pa nestala. A onda odjedanput dotrči do nas, sama, uplakana. Čupa kosu — bože, što joj je bila lijepa, svilenkasta! — a finu je haljinu sasvim upropastila, sva joj se pretvorila u krpu.

ONEZIM (*nestrljivo, pokazuje prsten*): A je li imala ovo?

HABROTONA: Pa možda je i imala, ali meni ga nije pokazala. Neću ti lagati.

ONEZIM (*zdvojno*): I što da ja sada radim?

HABROTONA: Pazi ovako: ako si pametan i ako meni vjeruješ, otkrit ćeš stvar gospodaru. Jer ako se radi o slobodnoj djevojci, zašto da se od njega krije istina?

ONEZIM (*molećivo*): Ma pronađimo najprije tko je ona, Habrotono! U tome ti, meni sada pomozil

HABROTONA: Ne mogu dok nisam sigurna tko je nasilnik! Bojim se da im bilo što tek tako spomenem, tim ženama o kojima ti govorim. Tko zna nije li netko drugi iz njegova tadašnjeg društva dobio prsten u залог pa ga izgubio? Možda ga je u kockanju položio kao ulog. Ili se kladio oko nečega i našao se u škripcu, pa ga onda dao. Hiljadu drugih takvih stvari zna se desiti na pijankama! Dok ne znam tko je nasilnik, ne želim je tražiti niti išta takvo spominjati!

ONEZIM: Zbilja, imaš pravo. Što da onda čovjek poduzme?

HABROTONA: Pazi sad, Onezime, hoće li ti se svijetiti moj plan! Ja ću taj posao preuzeti u svoje ruke! Uzet ću ovaj prsten i poći u kuću k njemu.

ONEZIM (*blefira*): Nastavi! Već shvaćam!

HABROTONA: Kad ga opazi kod mene, upitat će me odakle mi. Reći ću: „S Tauropolija, kad sam još bila djevalica!“, i praviti ću se da se meni dogodilo sve ono što je s njom bilo. A dobar dio priče i znam.

ONEZIM (*ushičeno*): Prvorazredno!

HABROTONA: Ako je umiješan u tu stvar, smjesta će se sam izdati i kako je sad pri piću, sve će prvi brzopleto izlanuti. A ja ću potvrđivati njegove riječi i ništa neću prva započinjati da nešto ne pokvarim.

ONEZIM (*zadivljeno i malko zavidno*): Izvrsno, bogamu!

HABROTONA: Prenemagat ću se i govoriti općenite stvari — tu ne mogu pogriješiti: „Kako si samo bezobziran bio i drzak!“

ONEZIM: Bravo!

HABROTONA: „Kako si me silovito povalio na zemlju! Kako sam krasnu haljinu upropastila, jadna ja!“, reći ću. A prije toga kanim u kući uzeti malog pa zaplakati i izljubiti ga, upitati ženu koja ga čuva odakle joj.

ONEZIM: Herakla mu!

HABROTONA: A kao vrhunac svega, reći ću mu: „Zato ti se i dijete rodilo!“ Pa ću mu pokazati nahoće.

ONEZIM: Lukavo! Majstorska spletko, Habrotono!

HABROTONA: Ako se to ispita pa se pokaže da mu je on otac, u miru ćemo potražiti djevojku.

ONEZIM: A to što ćeš ti dobiti slobodu, to ne spominješ? Ako povjeruje da si ti majka djeteta, smjesta će te otkupiti, jasna stvar.

HABROTONA: Ma što ja znam. Ali htjela bih!

ONEZIM: Ne znaš, ma je li? A hoću li ja zbog ovoga, Habrotono, dočekati kakvu zahvalnost?

HABROTONA (*iskreno*): Kunem ti se objema božicama, svu ću svoju sreću pripisivati tebi u zaslugu!⁹

ONEZIM (*sumnjičavo*): A ako poslije namjerno ne potražiš djevojku i izigraš me? Što onda?

HABROTONA: Zaboga, a zbog čega? Zar ti ja izgledam kao osoba koja žudi za djecom? Bože, samo da mi je postati slobodna! Kad bi mi bar to bila plaća za ovo!

⁹ Zakletva objema božicama česta je u ženskih likova u komediji, a odnosi se na Demetru i njenu kćer Perzefonu.

ONEZIM: Daj bože!

HABROTONA: Znači, slažeš se?

ONEZIM: Slažem se potpuno. Jer ako budeš podvaljivala, onda ću se boriti s tobom. A imat ću i čime! A sada da vidimo može li ovo proći.

HABROTONA: Znači, dogovoreno?

ONEZIM: Dakako.

HABROTONA: Daj mi brzo prsten!

ONEZIM (*pruža prsten*): Drži.

HABROTONA (*ulazeći u kuću*): Mila Pito, budi uz mene kao saveznica i daj da moje riječi urode uspjehom!¹⁰ (*Odlazi u Herestratovu kuću.*)

Peti prizor. Onezim.

ONEZIM (*impresionirano*): Ima soli u glavi, ta ženica! Kad je shvatila da se preko ljubavi neće domoći slobode i da se uzalud trudi, okreće drugim putem. Ali ja, ja ću cijeli život biti rob – idiot, maloumnik koji nikad nije u stanju ništa predvidjeti! Možda od nje štogod dobijem ako se posreći. Pa i red bi bio! (*Odjednom shvaća što govori.*) – A i kako besmisleno razmišljam, nesretnik! Nadam se zahvalnosti od žene! Samo da još kakvo zlo ne naučim! Sad je za gospodaricu situacija krajnje opasna. Jer ako se pronađe da je ta djevojka kći slobodna oca i majka ovoga djeteta, nju će uzeti za ženu, a svoju ostaviti. A i ovako sam se, mislim, fino izvukao pa nisam morao sam kuhati tu kašu! Zbogom, tuđa posla! A ako me tko uhvati da sam kamo zabadao nos ili štogod izbrbljao, neka mi slobodno odreže ... zube. (*Primjećuje Smikrina koji se približava.*) Hej, tko to dolazi? Aha, Smikrin se vraća natrag iz grada: opet je uzrujan. Možda je od nekog doznao istinu! Htio bih mu se maknuti s puta (...) [*Djelomično nedostaju dva posljednja stiha.*] (*Odlazi u Herestratovu kuću.*)

Šesti prizor. Smikrin.

[*Djelomično nedostaje dvadeset stihova.*] *Smikrin je, vjerojatno, u gradu saznao nove pojedinosti koje prikazuju Harizija u još nepovoljnijem svijetlu i u kratku monologu daje oduška svom gnjevu.*

Sedmi prizor. Smikrin, Karion.

[*Djelomično nedostaje sedam stihova.*] *Karion izlazi iz Herestratove kuće i žali se na gužvu koja je nastala kad je Habrotona počela s izvođenjem svoga plana. Dijalog između kuhara i Smikrina.*

SMIKRIN: Nešto se veselo kod njih ruča!

KARION: Kakav ja peh imam u svemu! Sad se, što ja znam zašto, razilaze iz kuće! [*Djelomično nedostaje devetnaest stihova.*] *Kuhar odlazi.*

¹⁰ Pita, božica nagovora. Pored retoričkog njene su božanske moći posjedovale i erotski aspekt, o čemu svjedoči i povezanost njena kulta s Afroditinim.

Osmi prizor. Smikrin, Herestrat.

[*Djelomično nedostaju dvadeset četiri stiha.*] *Herestrat izlazi iz kuće, Smikrin mu počinje prigovarati.*

SMIKRIN: Ali ja možda zabadam nos kamo ne treba i petljam se u tuđe stvari, a imam puno pravo da uzmem kćer i pokupim se! A tako ću i učiniti, to je skoro gotova stvar! A vas zovem za svjedoke (...)

[*Nedostaje oko dvadeset stihova, od čega šest djelomično, a potom oko četrnaest u cijelosti.*] *Herestrat vjerojatno brani Harizija govoreći da on uopće ne mari za kitarasiću i da je zapravo vrlo potišten.*

SMIKRIN: On da mrzi taj takozvani slatki život?

[*Djelomično nedostaje jedanaest stihova.*]

SMIKRIN: Nek' ide dođavola taj umišljeni klipani! Imetak je u kupleraju spiskao, doveo u kuću tu ljepoticu – s njom će živjeti, a nas kao da i ne poznaje? [*Nedostaje oko devetnaest stihova, od čega pet djelomično, a potom oko četrnaest u cijelosti.*]

ČETVRTI ČIN

Prvi prizor. Pamfila, Smikrin.

PAMFILA (*odlučno*): Ali ako me ne uvjeriš da je to za moje dobro, tada mi više nisi otac nego gospodar!

SMIKRIN: A zar tu treba razgovora i uvjeravanja? Pa zar to nije očito? Sama ti stvar govori, Pamfilo, više do neba! A ako treba da i ja govorim, spreman sam: na tri ću ti stvari ukazati. Nema više spasa ni njemu ni tebi!

[*Nedostaje oko dvadeset osam stihova, od čega četiri djelomično, a potom oko dvadeset četiri u cijelosti.*]

SMIKRIN: Dvapat daje za Tezmoforije, dvapat za Skire.¹¹ Ma zamisli to upropaštavanje imetka! Zar nije svima jasno da je taj propao? Pogledaj samo svoj položaj! Veli da mora ići u Pirej. Pa će doći onamo i zasjesti. A ti ćeš se žalostiti, čekat ćeš ga, večeru nećeš ni taknuti, dok on, jasna stvar, s njom pijančil

[*Nedostaje oko devedeset sedam stihova, od čega tri djelomično, a potom oko devedeset četiri u cijelosti. K njima vjerojatno pripadaju fragmenti 7 i 8.*]

Fr. 7

SMIKRIN: Slobodna žena da se bori s kurvom? Teška ti je to borba, Pamfilo! Više spletkari, više zna, ničega se ne stidi, bolje se ulaguje.

¹¹ Tezmoforije, ženska svetkovina u čast Demetre (Δημήτηρ Θεσμοφόρος); slavila se u Ateni i nekim drugim mjestima. Skire, ženska svetkovina u čast Atene, održavana u Ateni.

PAMFILA: Oči su mi se sasvim upalile od plača.

Drugi prizor. Pamfila, Habrotona.

HABROTONA (*izlazi iz kuće s djetetom u naručju*): Idem van s njime. Kako već dugo plače, jadno moje! Nekakvo mi ga je zlo snašlo.

PAMFILA (*za sebe*): Tko će se od bogova sažaliti na mene nesretnicu?

HABROTONA (*djetetu*): Drago moje dijete, kad ćeš ti vidjeti svoju majku? (*Primjećuje Pamfilu.*) [*Stih djelomično nedostaje.*]

PAMFILA (*za sebe*): Idem unutra.

HABROTONA: Čekaj malo, ženo!

PAMFILA (*osvrće se*): Mene zoveš?

HABROTONA: Da. Pogledaj me u lice.

PAMFILA: Zar me poznaješ, ženo?

HABROTONA (*za sebe*): To je ona! Nju sam onda vidjela! (*Pamfili, toplo.*) Zdravo, draga moja!

PAMFILA: Ma tko si ti!

HABROTONA (*uzbuđeno*): Dođi, daj mi ruku! Reci mi, jesi li bila lani na Tauro-polijama da vidiš svetkovinu?

PAMFILA (*primjećuje svoj nakit na djetetu*): Ženo, reci mi, molim te, odakle ti ovo dijete?

HABROTONA: Zar vidiš na njemu, draga moja, nešto što ti je poznato? Ništa se ti mene ne boj, ženo!

PAMFILA: Pa zar ga nisi ti rodila?

HABROTONA: Samo sam se pravila da je tako, ali ne da nanese zlo pravoj majci nego da je u miru nađem. A sad sam je našla: tebe sam onda vidjela, baš kao što te sada gledam!

PAMFILA (*sa strepnjom u glasu*): A ... tko mu je otac?

HABROTONA: Harizije.

PAMFILA (*u nevjerici*): Jesi li sigurna u to, draga moja?

HABROTONA: Naravno da sam sigurna. Nego, nisi li ti mlada gospođa iz ove kuće?

PAMFILA (*ine dolazi k sebi*): Jesam.

HABROTONA (*iskreno*): Sretna ženo, neki vam se bog smilovao! (*Trgne se na zvuk vrata.*) Škripe vrata! Izlazi neki od susjeda! (*Pamfili, zavjerenički.*) Povedi me k sebi u kuću da ti i sve ostalo razjasnim! (*Obje žurno odlaze u Harizijevu kuću.*)

Treći prizor. Onezim.

ONEZIM (*za sebe*): Pa on je sumanut! Tako mi boga, lud je! Zbilja je sišao s umal! Lud je, boga mi mog! (*Publici.*) Govorim o svom gospodaru, o Hariziju! Dobio je napad crne žuči ili tako nešto! Jer što da čovjek misli, što je drugo na stvari? Sto je godina nesretnik stajao na vratima i prisluškivao, evo, do maločas. Izgleda da je otac mlade gospođe s njom nešto razgovarao o ovoj

situaciji. A ovaj, ljudi moji, kakve je sve boje promijenio, pa to nije pristojno ni reći! „O dušo moja“, vikne, „kakve divne riječi govoriš!“, pa se tresne po čelu iz sve snage. Onda mala stanka, pa opet: „Kakvom sam se samo ženom oženio, zlosretna li mene, a kakva me nesreća snašla!“ I na koncu konca, kad je sve čuo i pokupio se već jednom u kuću, eno ga unutra: urliče, kosu čupa, sasvim je izvan sebe. Svaki čas ponavlja: „Kakav sam ja zlikovac! Sam sam počinio takvo djelo, sam napravio nezakonito dijete, a za nju koju je ista nesreća snašla nisam našao ni mrvicu razumijevanja ni oprostaja, divljak okrutni!“ Strahovito psuje sam sebe, zvjera razdraženo, oči mu podlivene krvlju! Ja sam se sav naježio, premro sam od straha! Jer ako mene u takvu stanju ugleda — doušnika glavom — možda me i ubije! Zato sam se i iskrao ovamo van. I kamo ću sad? Što da počnem? (*Trgne se na zvuk vrata.*) Propao sam! Gotovo je sa mnom! Tresnuo je vratima, izlazi! Zeuse Spasitelju, spasi me, ako je to uopće moguće! (*Nestaje u Harizijevoj kući.*)

Četvrti prizor. Harizije.

HARIZIJE (*izlazi iz Herestratove kuće*): A ja, pravi svetac: pazim na čast, pitam se što je lijepo a što sramotno, bez mrlje na savjesti, bespriječna života i gle: ovdje se ispostavilo da sam samo čovjek! Pravo mi je pokazalo božanstvo, baš kao što sam zaslužio! „Nesretniče jedan, uznosiš se, brbljaš velike riječi, ne možeš podnijeti ženinu pogrešku koju nije od svoje volje počinila! Ali ja ću ti pokazati da je tebi samom isti grijeh na duši, a ona će tada biti blaga prema tebi. A ti takvu ženu zlostavljaš! I tako će se u isti mah pokazati da si i nesretan i nespretn i bezobziran čovjek!“ Zar je možda slične stvari rekla ocu kakve su tebi onda bile na pameti? Da je došla kao tvoja životna suputnica i da nije red bježati od nesreće koja vas je snašla, to je rekla! A ti u svojoj silnoj umišljenosti (...). [*Djelomično nedostaje šest stihova.*] Što me se tiče njen otac? Izričito ću mu reći: „Ti meni, Smikrine, nemoj stvarati probleme! Žena me neće ostaviti. Što uznemiravaš i siliš Pamfilu?“

Peti prizor. Harizije, Onezim, Habrotona.

HARIZIJE (*Primjećuje Onezima i Habrotonu koji su izašli iz Harizijeve kuće. Onezimu.*): Zašto mi ti opet izlaziš na oči?

ONEZIM (*Habrotoni*): Jao meni, zlo mi se piše, jadan ja! Ženo, ti si mi ovdje potrebna! Nemoj me ostaviti na cjedilu!

HARIZIJE (*ljutito*): Slušaj ti! Stojiš tu i prisluškuješ, lopove jedan!

ONEZIM (*prestrašeno*): Nije, boga mi mog! Ovaj čas sam izašao!

[*Djelomično nedostaje četrnaest stihova.*] *Izlazi na vidjelo da dijete nije Habrotonino.*

HARIZIJE (*zgranut*): Što kažeš, Onezime? Vi ste me iskušavali?

ONEZIM (*kukavički*): Ona me nagovorila, boga mi mog!

HARIZIJE (*gnjevno se okreće Habrotoni*): I ti me vučeš za nos, lopužo jedna?

HABROTONA (*blago*): Ma okani se rata, dušo moja! Pa to je dijete tvoje zakonite žene, nije tuđe.

HARIZIJE (*gorko*): Kamo lijepo sreće!
 HABROTONA: Kunem ti se milom Demetrom, tako je!
 HARIZIJE (*u nevjerici*): Ma što kažeš?
 HABROTONA (*nestrpljivo*): Što? Istinu.
 HARIZIJE: Pamfilino da je dijete? Pa bilo je, navodno, moje!
 HABROTONA: Pa i tvoje također.
 HARIZIJE: Pamfilino? Habrotono, preklinjem te, nemoj mi buditi lažne nade!
 [*Nedostaje oko dvadeset stihova, od čega oko deset u cijelosti, a potom deset djelomično.*] *Habrotona objašnjava svoj postupak. Harizije raznježeno juri u kući k Pamfili.*

PETI ČIN

Prvi prizor. Herestrat.¹²

HERESTRAT: [*Djelomično nedostaju tri stiha.*] Herestrata, sad se treba pobrinuti da i nadalje ostaneš prijatelj Hariziju, vjoran kao i nekoć. Tu se sad više ne radi o kakvoj god heterici i usputnoj avanturi već o ozbiljnoj stvari, tu je sad i dijete (...). [*Nedostaju oko devedeset tri stiha, od čega pet djelomično, potom oko trinaest u cijelosti, a zatim oko sedamdeset pet gotovo u cijelosti.*] *Herestrat razmišlja otprilike ovako: kako mu se Habrotona vrlo sviđa, dosadašnji mu je razvoj događaja išao na ruku. Sve je, međutim, pokvario iznenađan obrat situacije: budući da se ispostavilo da je Habrotona majka Harizijeva djeteta, ovaj će sada sigurno prigrliti djevojku. Herestratova bi prijateljska dužnost bila da se povuče i zaboravi kitarasiću. Dok se on teška srca odlučuje na taj plemeniti postupak, na scenu stupa Onezim i obavještava ga o raspletu s kraja prošlog čina.*

HERESTRAT (*za sebe*): Nikad se on ne bi mogao okaniti takve djevojke, siguran sam. Ali ja hoću! (*Odlazi u svoju kuću.*)

Drugi prizor. Smikrin (*sa Sofronom*), Onezim.

SMIKRIN: Ako ti ne razbijem glavu, Sofrono, proklet bio! Još ćeš mi i ti soliti pamet? Prenaglo sam što odvodim kćer, lopužo stara? Valjda da čekam da mi njen poštovani muž proždre miraz, da se pogađam oko vlastitih novaca? To ti meni savjetuješ? Zar nije bolje preduhitriti udarac? Vidjet ćeš ti svog boga ako mi još koju zucneš! Sofroni ću ja polagati račune? Bolje je dovedi pameti kad je vidiš! Jer inače, Sofrono, kad se vratim kući, sreće mi moje ... jesi li vidjela onu baru kad si prolazila? E tamo ću te cijelu noć držati pod vodom sve dok ne ispustiš dušu! Naučit ću ja tebe da misliš po mome i da ne rogororiš! (*Prilazi Herestratovoj kući.*) Treba zalupati na vrata. Zaključana su. (*Viče.*) Momci! Mali! Neka netko otvori! Momci! Komu ja govorim?

ONEZIM (*Otvora vrata. Otresito.*) Tko to lupa po vratima? (*Podrugljivo.*) Oho, strogi Smikrin! Došao je po miraz i kćerku!

SMIKRIN (*zlovoljno*): Tako je, klipane prokleti!

ONEZIM: Tako i treba! Nema gubljenja vremena! Tako radi proračunat i veoma mudar čovjek! (*Tobože se zgraža.*) A zbilja, kakva pljačka, moj Heraklo! Nevjerojatno!

SMIKRIN (*reži*): Boga mu božjeg —

ONEZIM (*poučno*): Potanko ću ti objasniti. Gradova ima, da kažemo okruglo, na tisuće. A u svakom ti stanuje njih tridesetak tisuća. Zar njih sve do jednoga bogovi satiru ili spašavaju?

SMIKRIN (*zbušnjeno*): Kako to misliš? Po tebi bi bogovi morali živjeti nekim napornim životom!

ONEZIM (*klima glavom odobravajući*): Zar se onda bogovi za nas ne brinu, reći ćeš? Naprotiv: svakom su dodijelili karakter kao kapetana. Ako s njime loše postupamo, on nas uništi, a nekog drugog opet spasi. On je za nas bog i on je svakome uzrok i sreće i nesreće. Njegovu milost stekni tako da nikakvo zlo niti glupost ne napraviš, ako hoćeš da ti bude dobro!

SMIKRIN: Znači, lopove jedan, moj karakter sad radi nešto glupo?

ONEZIM: Upropaštava te.

SMIKRIN: Pogana jezičino!

ONEZIM: Zar je po tvom mišljenju dobro, Smikrine, odvesti kćer od muža?

SMIKRIN: Ma tko kaže da je to dobro? Ali sada nema drugog izlaza.

ONEZIM (*Sofroni*): Gledaj, molim te! Ovaj misli da je zlo jedini izlaz! Tko drugi njega upropaštava ako ne karakter? (*Smikrinu.*) A i sad te samo slučaj spasio: spremaš se na zlo djelo, a dočekuje te pomirenje i spas od one nesreće! Kažem ti, Smikrine: nemoj da te opet uhvatim kako nepromišljeno radiš! A sad se okani tog optuživanja pa uzmi unuka i pozdravi se s njim u kući!

SMIKRIN: Unuka, vole jedan?

ONEZIM: Ma i ti si ispao budala, premda se činilo da si pametan! Zar se tako čuva djevojka za udaju? Zato i hranimo u kući nedonošće koje je — čudo nevideno! — u petom mjesecu rodila!

SMIKRIN: Ne znam ja o čemu govoriš!

ONEZIM (*zlobno*): Ali stara zna, ja mislim. Kad ju je ono, Sofrono, na Tauropolijama moj gospodar zgrabio i odvuкао od kola — što je, da se ne sramiš? Pa da, a sada je među njima došlo do prepoznavanja i sve je izišlo na dobro.

SMIKRIN (*Sofroni, grmi i prijeteći*): Što on to priča, lopužo stara?

ONEZIM (*zauzima pozu i recitira*): „Priroda što ništa do zakona ne drži ushtjede tako. Za to i jest žena stvorena.“ Što si tako glup? Cijeli ću ti tragični monolog iz „Auge“ izrecitirati ako ti ne bude jasno, Smikrine!¹³

SMIKRIN (*Sofroni kojaj su suze u očima*): Ti i tvoje prenemaganje! Iz kože ću iskočiti! Jer ti vrlo dobro znaš o čemu ovaj sada govori!

ONEZIM: Pa naravno. Budi siguran da je stara prva shvatila.

¹³ *Auge*, izgubljena Euripidova tragedija. Naslovna je junakinja bila Atenina svećenica koju je u pijanstvu silovao Heraklo. Dijete koje se rodilo izloženo je, a othranila ga je košuta. Na kraju je došlo do prepoznavanja između majke i sina.

¹² Neki izdavači smatraju da je ovdje riječ o dijalogu između Herestrata i Simije. U tom slučaju, dakako, tekst koji je naveden kao Herestratov izgovara Simija.

SMIKRIN: Strašne stvari govoriš!
ONEZIM: Ma nikad niste imali više sreće!
SMIKRIN: Ako je istina to što govoriš, da je dijete (...)

OSTALI FRAGMENTI

Fr. 9

Ništa ti se strašno nije dogodilo ako se sam tako ne ponašaš.

Fr. 10

Za slobodna je čovjeka mnogo sramotnije biti ismijan, a tugovati je ljudski.

Do kraja komedije očito nije preostalo mnogo. Vjerojatno se pojavljuje Harizije i poziva tasta da se pridruži slavlju koje se sprema.

Prevela: Marina Bricko

*** BIBLIO GRAFIJA

BIBLIOGRAFIJA ANTIKE

Uvodne napomene

Već standardnoj bibliografiji koja se ovdje pojavljuje nemam dodati gotovo ništa novo. Izvori su opet bili svesci Bibliografije Jugoslavije (BJ) za 1983. i 1984. Na žalost, moram ponoviti da je zaostajanje u primarnom bibliografitranju postalo već vrlo ozbiljno i to znatno otežava ovaj rad. Stoga on obuhvaća i jedinice iz 1982. godine koje bilo iz kojeg razloga nisu bile uvrštene u prethodne bibliografije. Osim ovog izbora koristio sam ljubaznost kolega iz Arheološkog muzeja u Zagrebu koji su mi u svojoj knjižnici omogućili izvanredne mogućnosti rada, a isto tako i razumijevanje zagrebačkih knjižara.

Pri citiranju prethodnih bibliografija ostao samo dosljedan već uvedenoj praksi:

bibliografija 1 – u L&G 10,

bibliografija 2 – u L&G 11,

bibliografija 3 – u L&G 12,

bibliografija 7 – u L &G 16,

bibliografija 10 A, B – u L&G 19,

bibliografija 12 A, B – u L&G 21.